

5

درت زدی منما

این سخن عشق است فی انشاء علیت

کلی قرآن دانند این اشعاریه

آتشکار

مُرتب

قاضي علي اکبر درازي

دفعه پهرين — جنوري ۱۹۶۳ء — جلد ۱۰۰۰ هزار

دفعه دوم — اگست ۱۹۶۵ء — ۲۵۰۰

هديه — به رديف

حق واسطاقام

تجارتی پرسي

دربیان درد وارشاد پیر مرشد

۱. باز آید ام بخیال دیگر کردیم بیان بحال دیگر
۲. گزده درد در تو آید فسر یا با آسمان بر آید
۳. بهیهات که بنجر شدی و غم درد بگیرد غمش شو
۴. جز درد و گری نباشد شاه است دیگر شهی نباشد
۵. این درد ساندت حصارا در محطه نمایندت حصارا
۶. این درد بود همه سعادت این درد شده همه هدایت
۷. این درد قطع کند منازل شد درد و جهان عشق نازل
۸. کم میکنند او غم و ریشاهی چه چست و چه تحت و چه مباہی
۹. درد برانشد میسر بهیهات که مانده مقصر
۱۰. اگر گشت بتو شود کرامات جز درد بحال تست بهیهات
۱۱. سر مطلب درد یار باشد بی درد همیشه خوار باشد

دربیان درد وارثاد پیرمُرشدا رستد ی ترجمہ

۱- وری دل پر پیو خیال پیدا ایتو - جذه نکری وری پیو احوال پیش کیانته

۲- چیکڙهن درد درد توکي رسي تو - ته آسان قاشين دانئون کري تو

۳- افسوس تنهنجي حال تي جو توکي ان جي شان جي خبر نه آهي - درد هونءِ

ڪري پر انهيءَ غم ۾ رها -

۴- درد کان سواءِ ٻيو ڪو رستو ئي ڪونهي - دهر شاڻا آهي پير ڪو شاڻو ڪو

۵- اهو درد توکي خداوت پهر ائين ۽ ٻي جهت تي توکي خداوت ڏيکوندي -

۶- اهو درد نيڪ بختي جي نشاني آهي - انهيءَ درد ۾ سڀ هدايت سمجهاڻي آهي

۷- درد سڀ منزلون ئي ڪري ٿو - تنهنجي جهان ۾ عشق عطا ڪري ٿو -

۸- هو بادشاهي غرور کي گهر ڪري ٿو ۽ قاج ۽ تخت جي غرور کي پهاڙي -

۹- جيڪڏهن توکي درد حاصل نه ٿيو ته افسوس جي ڪا به آهي ۽ تنهنجو قصور آهي

۱۰- جيڪڏهن توکي ڪشنگ ۽ ڪگرامان نصيب ٿي نه هوندي ته درد ڏان سواءِ تنهنجي

حالت تي افسوس آهي

۱۱- مطلب ته درد خدا پاڻ ڏاڍو آهي - بي درد هميشه غور آهي

۱۳. نیکدزد به پیر خود رسیدم جز در روز قضا شنیدم
 ۱۴. هم مجلسیان شده گریه زار هر خاص و عام بود بخار
 ۱۵. خود شد لبغان حنم پر آب ترکشت زمین بهمان به سیلاب
 ۱۶. آن پیر به بخودی رسیده تینی زمینیان دل کشید
 ۱۷. بر هر کس چشم جادوی زد دیوانه شده ز حد بحید
 ۱۸. آن چشم که بود خنجر عشق دانیم که بود منظر عشق
 ۱۹. از درد می کشید آهی از آه هسی نمود رای
 ۲۰. در راه عشق می نموده دل خاص و عام را روده
 ۲۱. کن سیر تو آشکار شیدا در نه که قیامت ست پیدا
 ۲۲. این جان که می شود خرابم در سوز و گداز من کبایم
 ۲۳. گاه که بمن نگاه کردی پیر دید می شدم بدردی
 ۲۴. هر کس که بر منظر سیفاد افتاد بخاک پانه استاد
 ۲۵. سر مود که در دایه عشق بر عاشق هست سایه عشق
 ۲۶. بیدر و مباش گریه مودی دردی نه تراست دان که دردی

۱۳. هڪڙينهن مان پنهنجي مرشد جي حضور ۾ وٺيا. اتي درد کان سواءِ ٻيو ڪو
 نه هئو.

۱۴. هڪس ۾ ويٺل ماڻهون زار زار ٿي ٿا سڀا. اس ۽ عام خدار ۾ هوار
 ڪا. هن پاڻ آلائي هڪڙي ۽ سڌ ۾ کٽ مان ٿار ٿي ويا. جنهن جي سيلاب سان
 زمين آبي ٿي ٿي.

۱۵. منهنجو مرشد بيخودي جي حالت ۾ سو. هن دل جي ميان مان ترار چيني ٿي هڪڙي
 ۱۶. هر ڪنهن شخص کي هن درد ۾ بل ڪيئن ٿي ٿو. جنهن هڪڙي سو سچو ديوانا
 ٿي ويا هئا.

۱۷. اُهي ڪيئن عشق جو خبر هيون. ائين ئي معلوم ٿيو ته اهي عشق جو ظهور هيو.
 ۱۸. درد کان جڏهن آلائي هڪڙي ته انهيءَ آه سان هن سڀني کي راه ٿي ڏيکاري.

۱۹. اها عشق جي آه هئي جنهن هڪڙي عام ۽ خاص جي دل کينجهي پئي وئي.
 ۲۰. اي عاشق آشڪار صبر ڪر. نت قنات پيدا ٿي پوندي (سبحان الله)

۲۱. هي منهنجي جان ويران ۽ آجڙيل هئي بچارا ٿي ۽ سوز کان منهنجي دل ڪٽي
 ٿي ٿي.

۲۲. هڪنهن وقت هن مون ڏانهن نگاهه ڪئي. ته مان درد سان ڀرپور ٿي وڃان
 هڪڙي آهي منهنجي اندر سيل ٿي جو نيف ۽ هڪڙي آهي پوئين جي دغا جو اشر (مرتب)

۲۳. جنهن به شخص تي هن نگاهه ٿي هڪڙي ته هن ڇا ڀر ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي.
 ۲۴. فرميا ٿي ته اهو درد عشق جو سينگار آهي. عاشق تي عشق جو پاڻ هوندو آهي.

۲۵. هڪڙي هن تون سو آهي ٿي درد ٿي ٿي. جيڪڏهن توي ڏينداهي ته تون سو آهي.

۲۶. آن کار بطون از و جھول است   دانم که چند اوستم رسول است
۲۷. بد مد خست ز راز مولی   در برد جهان شوی تو اولی
۲۸. در اقل و اکثرین بود او   بیند و شنود هم غن گو
۲۹. کس نیست دگر بحسرتی اینجا   بر ارض و سما و هم درخیا
۳۰. آن روز که چشم پر دیدم   در عرش پیم گهی ندیدم
۳۱. آن دیده نسیم ماچو دیده   پس درد بجان و دل رسیده
۳۲. چشم که ز دیده او ترساک   چشمش بزین دگر بر افلاک
۳۳. حالت بروی چو غلبه میکرد   رو سرخ شدی گهی رخ زرد
۳۴. از درو بی بیان بجمدی   پر درد بیان عیان بگری
۳۵. بسیار عرق بروی می شد   هم نغمه بکوشش تو می زد
۳۶. از دیده مدام اشک بساتن   هم مجلس مست جمعه یاران
۳۷. یاران همه ز جنبه مستی   شد تو به کتان ز خود پرستی
۳۸. بادد کسی که می رسیده   بحتاج بسی باد کشیده
۳۹. در بر خود او می نشانند   بر پای برائے او مستانند

۲۶۔ اڀراند زوارو مڪر درد کان حاصل ٿئي ٿو۔ مان بجهان ٿو ته اهو خدا ۽ رسول آهي

۲۷۔ درد الله جي راز جي خبر ڏئي ٿو۔ ٻنهي جهانن ۾ هور ٿيو وڌائي ٿو۔

۲۸۔ اول ۽ آخر اهو ئي آهي۔ دوستڏاڻا ٻڌندڙ ۽ ڳالهائيندڙ اهو آهي

۲۹۔ زمين ۽ آسمان ۽ هر هنڌ هر جاءِ۔ حق کان سواءِ ٻيو ڪو ڪونهي۔

۳۰۔ انهي ڏينهن مان پنهنجي مرشد جون اکيون ڏٺيون۔ ساري عمر ۾ ورعي

اهڙيون نه ڏٺيون۔

۳۱۔ اهي فيض وارن اکيون جڏهن مان ڏٺيون ته منهنجي دل ۽ جان ۾ درد سماجي ويو۔

۳۲۔ منهنجون اکيون هنن ڏسڻ سان ڏڪي ويون۔ سندس هڪ اک زمين تي ته

ٻي آسمان تي هئي

۳۳۔ حال جڏهن هن تي غلبه ٿي ڪيو ته سندس منهن ڪڏهن ڪاڙو هيو ته ڪڏهن پياو

ٿي ٿي ويو۔

۳۴۔ درد جو هن ڳهڻو بيان ٿي ڪيو ۽ درد پير جو حال ظاهر ٿي ڪيو۔

۳۵۔ سندس منهن مان ڳهڻو پيسينو ٿي ويو۔ ۽ هن جوش منجهان نڪرو ٿي هنيو۔

۳۶۔ سندس اکين مان هميشه آب جاري هوندو هو۔ محفل وارا هميشه مست ۽ فخور

هوند اهو۔

۳۷۔ سڀني محفل وارا مستي ۽ جذب ۾ هوند اهو۔ خود پرستي کان توبه ڪندا هئا۔

۳۸۔ درد وارو جيڪو ڪو آيو ٿي ته هن کي تهقيق پاڻ ڏانهن ڇڪيا ٿو ٿي۔

۳۹۔ انهي ڳي تحت تي پاڻ سان گڏ ويهاريائون ٿي ۽ انهي لاءِ اُتي بيٺا ٿي

- ۴۰۔ اورا از بس آ برنی دار
می کردشش پرستشش شاد
- ۴۱۔ بی درد اگر کسی بیامد
میگفت ہی مرا نشاید
- ۴۲۔ پُر درد به مجلس خوش تر
بیدر و مراست درد در
- ۴۳۔ آن درد به مجلس بیاد
بیدر به محفلم بیاد
- ۴۴۔ آن وقت که گهی یاد کردم
فی زنده بک آید مردم
- ۴۵۔ گاهی که مرا چون یاد آید
در غم دل و جان نهاد آید
- ۴۶۔ می آمد در میان جماعت
می برد دل همه بشارت
- ۴۷۔ از درد چون آه می کشیدی
در محفل به لامکان رسیدی
- ۴۸۔ هر کس بفتان گریه زار
بیهوشات کشنده فی بگفتار
- ۴۹۔ آن دم همه در فغان و شراد
از زبان و تن می شنید آزاد
- ۵۰۔ گر چشم سو کسی سنگین
اورا بهوائے هو برنده
- ۵۱۔ در دیده او نه چشم دیگر
بهرم نشدی با منظر
- ۵۲۔ آن دیده مست بچو شیران
بیننده ی شنید حیران
- ۵۳۔ در میے دلش چو موج درنج
اوفیش دهنده قوج در فوج

۴۰. انهيءَ کي ڪافي عزت ڏنائون ٿي پر انهيءَ جي گهڻي دل جوئي ڪيائون ٿي

۱۴۔ پی در پی کڈھن ایندو هووہ فرما تیند اهو تہ ہی مون کی شتو سپیہی

۱۶۲۔ اسان جي محفل ۾ درد وارو چڱو ٻڳي ٿو۔ بي درد اسان کي مٿي هوسور ٻڳي ٿو۔

۴۳۔ درو وارو اسان جي محفل ۾ ڀلي اچي۔ بي درد اسان جي محفل ۾ شل نه اچي

۱۴۴. اُهو وقت جڏهن ياد اچي ٿو ته جڙون بلڪ ڀاڱي مٿل سڄو ٿي

۴۵. جڏهن جو هو سوکي ياد اچي ٿو. ته دل ۾ جان ۾ غم جي نشاني ظاهر ٿئي ٿي.

۱۴- جيڪو انهيءَ مجلس ۾ ايتڏ وهو سو پنهنجي دل ڦرائي ويندو هو.

۱۴۷. درد مان جذهن آه تي ڪيڏيائون ته هڪ لمو ٽپي ۾ لامڪان تي ٻڌي

۴۸. هر هڪ رڻيق آه هڪڙي رڻو ٿي - هر هڪ کي افسوس هريهن کان هڪجهڙو

گفتگو نہ کری نہ ٹی سگھیو۔

۹. انهي وقت سڀي اه پڙاري پري پياڻي - جان پرتن کان آزاد ٿياڻي .

۵۰۔ جنهن ٿو انهن نظريي تي اڀاريون ته هن کي هو هوانا ڪڍي ٿي ڇڏي ٿي

(۵)۔ ہنچی نظریہ بیانیہ صکانہ ہٹی۔ پوء تون من سان ہک چوتہ توتہین تہن

هو منظره و مسین .

۵۲۔ اُهي اکيون شينهن وانگر مست هيون۔ توستندڙ حيران ٿي پئي ويا

۳۵۔ ہن دل جو دریا لہر نہ لہرون ھٹی رہا ہو۔ پیر بی شام نص عطا ھی کیو۔

۵۴. شرمود مرا. بروی دیگر
 اول تو ز خوشتن به بگذر
 ۵۵. اگر از خود مکنی شوابی
 آن بر تو همی شود حجابی
 ۵۶. محبوب همی کند ثوابت
 آن بلکه ثواب شد عذابت
 ۵۷. هر کس که نماز می گذارد
 او جای ملامتی ندارد
 ۵۸. بی فکر نماز را نخوانی
 آن وقت مگر خود ندانی
 ۵۹. بی خود شدن و نماز خواندن
 با خود شدن و بغیر ماندن
 ۶۰. آن کیت کرایت بخواند
 و آن کیت مرا که می نشاند
 ۶۱. آن کیت که در رکوع آرد
 و آن کیت که در خضوع آرد
 ۶۲. خود را بمیان فی شماری
 ز نهار تو خوشتن نیاری
 ۶۳. هرگز تو تنه مگر خدا هست
 یک دم ز تو دوری جدا هست
 ۶۴. من و ما همسین از و بدانی
 ز نهار تو در میان تمامی
 ۶۵. گاهی بسجود در نماز است
 که ناز گهی درین نیاز است
 ۶۶. با خود نشوی به بخودی باش
 تا سر خدا بتو شود فاش
 ۶۷. که دانه سبج می شمارد
 گاه از زُتار سر بر آرد

۵۴۔ ٻي ٽوئينهن مون کي فرمايائون ته پهريون تون پاڻ کي مٽاڪو.

۵۵۔ جيڪڏهن تون پاڻ کي وڃيراڻي ثواب چوڪو به ڪندي پڻ. اهو تنهنجي لاءِ

وڏو عذاب ثابت ٿيندو.

۵۶۔ تنهنجو اهو ثواب توکي عذاب ۾ رکندو ۽ اهو ثواب تنهنجي لاءِ عذاب ٿيندو.

۵۷۔ جو شخص نماز ادا ڪريو ته ان تي ڪاملاعت نٿي اچي.

۵۸۔ بي خيالي سان نماز پڙه. مگر انهي وقت جو توکي پنهنجي جان نه پوي.

۵۹۔ بيخود ٿي تون نماز پڙه. جيڪڏهن تون هڪائي سان نماز پڙهند پڻ ته اها

غيره شمار ٿيندي.

۶۰۔ اهو ڪير آهي جو ڪرايت ڪريو؟ اهو ڪير آهي جو مراقبي ۾ ويهاري ٿو؟

۶۱۔ اهو ڪير آهي جو رڪوع ۾ آڻي ٿو؟ اهو ڪير آهي جو عاجزي ڪرائي ٿو؟

۶۲۔ پاڻ کي انهيءَ وچ ۾ ڳڻ. ڪڏهن به تون پاڻ کي وڃير نه آڻ.

۶۳۔ تون آهين ۾ي ڪونه مگر اهو پاڻ خدا آهي. توکان هڪدم به نه پري به نه جدا آهي.

۶۴۔ مان به اسان سڀ هنڌ انهن سمجه. تون پاڻ کي ڪڏهن به وڃير نه آڻ.

۶۵۔ ڪڏهن نماز ۾ ڪڏهن سجدي ۾ آهي. ڪڏهن ناز ۾ ته ڪڏهن نياز ۾ آهي.

۶۶۔ پاڻ وڃير نه آڻ مگر بيخود ٿي. ته تون ئي الهي اسرار کي پون.

۶۷۔ ڪڏهن تسبيح پڙهي ٿو. ته ڪڏهن جڻيو مان ظاهر ٿي ٿو.

۶۸۔ ڪڏهن پيشاني تي تلڪ لڳائي ٿو۔ ڪڏهن منهن تي رنگ لڳائي ٿو۔

۶۹۔ هر لباس ۾ انهيءَ بادشاهه کي سڃاڻ۔ خودي ذري ۾ تون هن کي هڪ ڄاڻ۔

۷۰۔ انهيءَ يقين جي راهه کان منهن نه ڦير۔ ته سڀ ۾ توکي هن جو ظهور و نظر آجي۔

۷۱۔ هيءُ سارو جهان انهيءَ حق جي ذات آهي۔ اها ذات انهيءَ حق جي صفات آهي۔

۷۲۔ جيڪي به هستيءَ سان تون ڪنديس۔ ته اُن مان ڪجهه به نه ٿيندو اگرچہ۔

ڪهڙي راهه به وٺنديس۔

۷۳۔ جيڪڏهن هڪ پل تون خدا سان ملين تون خوديءَ کان بيخودي وڃين۔

۷۴۔ ڄاڻ ته خدا کي هٿ ڪيم۔ اي آشڪارا اِيهي اکر تولا ڪافي آهن۔

۷۵۔ وحدت جي راهه جيڪڏهن توکي حاصل ٿئي ته پوءِ تون ڪثرت جو سير ڪنديس۔

۷۶۔ اها ڪثرت به وحدت تون هڪ سمجه۔ عشق جي راهه ۾ شڪ نه آڻ۔

۷۷۔ عالم تو ۾ آهي تون عالم ۾ آهين۔ اي ايمان وارا! اِيهو خيال رک۔

۷۸۔ سارو جهان خيال آهي۔ سمجه ته هيءُ گفتگو به ڳالهه بوله ڪٿان به ٿي ٿو؟

۷۹۔ سارو جهان خيال آهي۔ وهم به فقط ڳالهه بوله آهي۔

۸۰۔ جيڪو انهيءَ خيال ۾ گم ٿيو ته منجهان سر به پير گم ٿي ويندو۔

۸۱۔ انهيءَ جاءِ تي نه جسم به نه جان رهيو۔ سمجه ته نه هيءُ نه هو به۔

۸۲. این جاسا چگونه چون بگنجد بی همت درون برون ننگین
 ۸۳. من غرق شد با ب حیرت برخواست چه موج بحر وحدت
 ۸۴. من و تو شده ایم عشق دریا دریا همه شد کجاست من و ما
 ۸۵. چهل مرده بود بدست غسال دان هم تو چنان که خود درین خیال
 ۸۶. من مرده شدیم اوست زنده جنبانداو منم چون زنده

بخل سرمست تخلص "آشکار"

خستم شد

۸۲. هن حيرت واري جاء ۾ ڪيئن سمائجي سگهندين - انهن جو تون اندر
ٻاهر نه سمائجي سگهندين -

۸۱. جڏهن وحدت جي سمنڊ جي لهر ڇڙهي ته مان حيرت واري درياءَ ۾
غرق ٿي وليم.

۸۴. تون ۽ مان سڀ درياءَ ۾ غرق ٿي ويو - اهو سمورو درياءَ ئي ڏيڍ ڀيرو
مان ۽ اسان ڪٿي رهيا سون -

۸۵. جيئن مُردو غل واري جي هٿ ۾ هوندو آهي - تيئن تون پڻ سمجه
۽ انهيءَ خيال ۾ ره -

۸۶. مان مٿل آهيان ۽ هو ڇڙو آهي - ۽ اهو ڇڙو مون کي هلائي ٿو -

(نوٽ) هن مثنوي ۾ چل سرمست پنهنجو تخلص ”آشڪار“ ڏيکاريو آهي.

ضروري گذارش

سرتاج الشعراء شاهنشاہ عشق، منصور آخو زمان، شاعر هفت زبان، حضرت
مچل سرمست پنهنجي "عوري ڪلام پارسي، اردو، سرائيڪي ۽ سنڌي ۾ عشق
۽ درد جي بيحد ۽ بي انتها تعريف ۽ توصيف ڪئي آهي. انهيءَ جي باوجود عشق
جي تعريف ۾ خلاصه بياض چيو آهي جو مثنوي "عشق نامه" جي نالي سان مشهور آهي
جاماہ نومبر ۱۹۶۲ء ۾ سنڌي معنيٰ سميت شائع ڪئي وئي آهي. هي مثنوي
"درد نامه" درد جي تعريف ۾ چيل آهي. هن قادر ڪلام شاعر پارسي ۾ ايترو شعر
چيو آهي، جو شايد ڪنهن ايراني شاعر جو به شعر نه هجي. پنهنجي مادري زبان ۾
شعر چوڻ ڪا وڏي ڳالهه نه آهي مگر قابل داد شاعر اهو ٿي سگهي ٿو جو غير مادري
زبان ۾ شعر چوي. ساري دنيا ۾ هي اقليم سخن جو تاجدار شاعر آهي جنهن ستن
ٻولين عربي، فارسي، اردو، پنجابي، هندي، سرائيڪي ۽ سنڌي ۾ لا تعداد
شعر چيو آهي. بيشڪ هن جو وجود مسعود ساري سنڌ ۽ پاڪستان لاءِ
باعث فخر ۽ ناز آهي.

سندس پارسي تصنيفات منجهان ديوان اشڪار "مثنوي عشق نامه" ۽ مثنوي گدا نامه
اڳ شائع ٿي رهيون آهن. هيءُ مثنوي انهيءَ سلسلہ جو چوٿون نمبر ڪتاب آهي "مثنوي
تار نامه" سنڌي معنيٰ سميت تيار ڪئي وئي آهي جا عنقریب شائع ڪئي ويندي.
الفير قاضي علي اڪبر درازي